

Българската езикова „картина на света“ като модел на етническата идентичност

Иван Касабов

Както е добре известно, езикът е основна етническа характеристика и съответно родният език е най-важният фактор за собствената идентификация на всяка личност.

Известни са също теориите, според които езикът е един вид „междинен свят“ (Zwischenwelt), обобщена форма на общественото съзнание като „наивен“ (в смисъл на всекидневен, за разлика от научно-енциклопедичния) възглед за света. Исторически такива идеи за разликата между научно и обикновено съзнание са възприети от Средновековната философия (срв. учението за т. нар. „двойствена истина“ на Авероес). Пряката връзка между език и етнос е най-ясно представена в теорията на В. фон Хумболт за езика като духа на народа (мотивираността на значенията, т. нар. „вътрешна форма“ на езика, която е проява на „духа на народа“). В наше време те намират своеобразна приемственост в хипотезата на Сепир-Уорф за т. нар. „лингвистична относителност“ (различната призма – всеки различен език, чрез която се възприема светът от народа, говорещ този език) и за „обективността на езика като обществен обект по определение, а не по избор“ според Р. Барт.

Известно е, че досега няма достатъчно пълно системно описание на който и да е език и респективно – на неговата семантика. Такова описание засега е невъзможно поради огромния брой думи във всеки език и затова в последно време може да се смята за общоприето мнението и на учените-теоретици, и на лексикографите за необходимостта от построяването на модел на лексико-семантичната система на даден език. Такъв модел за българския език и съответен речник-конструкт е създаден от автора на този текст (срв. „Семантичен речник-минимум“, С, 1990). Този модел дава възможност за ценни изводи за организацията на семантичните единици (думите с техните значения) и за взаимоотношенията между тях. Нещо повече – данните от такъв семантичен модел показват типа организация на семантичните единици в човешкото съзнание и тяхната специфична организация представя българската „картина на света“, от която може да се правят важни изводи не само с лингвистична, но и с общокултурна значимост.

Въз основа на този модел, е необходимо и сравнително изследване на „обикновената“ и „енциклопедично-научната“ „картина на света“ чрез общ модел, какъвто представлява пригответият вече за печат Енциклопедично-лингвистичен речник-конструкт. Получените резултати може да бъдат особено полезни за установяването на основните черти, характерни за българската „наивна“ „картина на света“, съпоставена с и противопоставена на „енциклопедично-научната“ му „картина на света“.

Семантичният модел в „Семантичен речник-минимум“, съдържащ около 850 думи с техните значения, организирани по азбучен и по поледи принцип, може да се смята за представителен за лексико-семантичната система на българския език в цялост. Главният метод на изследването се състои в дефинирането на „ядрото“ на лексико-семантичната системма, организиранието на лексико-семантичния минимум на езика и организацията му в три типа (терминологични, асоциативни и чисто лингвистични) полета според тяхната собствена семантика. Този минимум е разширен до около 6 000 думи в новия „Енциклопедично-лингвистичен речник“. Думите с техните значения са организирани по семантични полета, изследвани са всички семантични връзки и отношения. Специално внимание е отделено, както на микросемантичните отношения (между значенията на всяка отделна дума), така и на макросемантичните (между думите – във всяко от техните значения – в полетата). Благодарение на резултатите от това изследване стана възможно да бъдат открити семантичните принципи, съществуващи и действащи в езика и организирани го в система. Тези резултати може да послужат и за установяване на основните черти, характерни за българската „картина на света“ в нейната уникалност и възможност за сравнение с подобните типове организации при съпоставка с други езици.

Двойното сравнение на българската „наивна“ „картина на света“ с изследване на „наивната“ „картина на света“ на всеки съседен балкански език, противопоставени на „енциклопедично-научните“ „картини на света“ в съпоставяните езици би дало и интересни резултати с ценни данни за общата характеристика на *Homo balcanicus*.

Bulgarian Language “Pattern of the world” as A Model of Ethnical Identity

Ivan Kassabov

This project is based theoretically on my previous work “Semantic Minimum Dictionary” (1990) and on philosophical and linguistic tradition and practically on the materials from my new “Bulgarian Encyclopedic Dictionary” (in print). It is well known that for the time being there is no complete and satisfactory description of the lexico-semantic system of anyone’s language. Nowadays we can claim that there is consensus between scientists and lexicographers about the necessity of crating a model of this (Bulgarian) system as a representation not only of the organization of the language but of the organization of the consciousness too.

Thanks to results of the investigation of these principles it will be possible to observe all features which are significant for the Bulgarian “pattern of the world” in its own uniqueness and in comparison with similar types of organization in other languages as well.